

ARHIVISTIČKO VREDNOVANJE I OBRADA OSOBNIH ARHIVSKIH FONDOVA KNJIŽEVNIKA

MELINA LUČIĆ □ Hrvatski državni arhiv, Zagreb

Uvod

Prijavljajući izlaganje¹ na ovom skupu dvojila sam oko mnogočega. Ponajprije, skup je razvidno interdisciplinarn – ali je po meni u nas interdisciplinarnost odveć deklarativna, a praksa bitno drukčija. Voljela bih da netko taj moj dojam demantira – ali zaista, uz već tradicionalne skupove AKM, nije li čudno što se neke bitne zajedničke stvari sustavno ne rješavaju? Društvu muzealaca, knjižničara i arhivista pridružiše se ovdje i danas književni povjesničari. Vrijedilo bi njih upitati: koja je prva adresa na koju se obraćaju kada žele saznati gdje je izvorni rukopis *Breze*, kada usput naiđu na nikad afirmiranoga a po njihovu sudu sjajnoga pokojnoga pjesnika, ili kada žele doći do podatka kada je zaista rođen književni velikan za kojega svi desetljećima ponavljaju pogriješan podatak o nadnevku rođenja. Znam da jednostavan i jednoznačan odgovor nije moguć, ali ipak: kuda idu kada odgovore ne očekuju u objavljenjnoj knjizi ili članku, koja je ustanova najčešće njihov prvi izbor.

Mislim da arhiv nikako nije. I već sam na drugoj dvojici. Slutim, naime, da ću interdisciplinarno društvo više-manje zagnjaviti ovom "arhivističkom" temom. No, što je – tu je: zaplaviti je i pokušati zainteresirati ponekoga iz nearhivističkoga kruga. Ključne su riječi u ovom izlaganju "osobni fond", "arhivističko načelo provenijencije" i "akvizicijska politika". Arhivistima vrlo dobro poznate, no šire će se slušateljstvo lako zapitati o čemu je tu uopće riječ i jesam li ja na pravom mjestu. Reći ću ponešto o svakoj od njih i na kraju ih uklopiti u širi plan skupa.

Akvizicijska politika arhiva prema ostavštinama književnika i drugom privatnom arhivskom gradivu

Iskustvo rada u arhivu – poglavito s privatnim arhivskim gradivom izvan arhiva, pa tako i s književnim ostavštinama – svjedoči kako vlasnici, odnosno potencijalni ponuditelji gradiva, ali i kolege iz srodnih struka – uopće, gotovo svi koji u arhivima ne rade – ne poznaju hrvatski arhivski zakon.² Dakako da posljedično ne znaju da se u njem govori i o skrbi nad privatnim arhivskim gradivom (bez obzira gdje ono bilo), da arhivi imaju politiku prikupljanja gradiva (tzv. akvizicijsku politiku) te

da se pokoja literarna ostavština čuva i u njima. Malo je poznato i da arhivisti promišljaju i trude se osmisliti sustav kojim bi se – dogovorno, i u suradnji s drugima – reguliralo pitanje razgraničenja između arhiva, knjižnica i muzeja kada je u pitanju privatno gradivo – tako i literarne ostavštine.

Danas je arhivska služba u Hrvatskoj u djelokrugu Ministarstva kulture, kao i muzejska ili knjižnična.³ Uz mrežu državnih arhiva koji prikupljaju i čuvaju uglavnom javno arhivsko gradivo, u manjem opsegu i privatno, Zakonom je (u duhu europske prakse, te uz centralizirani stručni nadzor i primjenu stručnih standarda) ostavljena i mogućnost osnivanja arhiva za privatno arhivsko gradivo (gospodarski, stranački, crkveni, privatni arhivi), ali i za specijalizirane javne ustanove (sveučilišni, audiovizualni, književni arhivi).

Ako se pogleda *Pregled arhivskih fondova i zbirka u Hrvatskoj* iz 1984, količinu i rasprostranjenost osobnih i obiteljskih arhivskih fondova općenito, pa tako i literarnih ostavština, razvidno je da se je tada u arhivima, arhivskim odjelima instituta, HAZU, knjižnica i muzeja te u vjerskim zajednicama moglo pronaći 300-tinjak obiteljskih i 600-tinjak osobnih fondova. Uskoro će biti tiskano novo izdanje toga pregleda, s ažurnim podacima za cijelu Hrvatsku. Prema njemu, danas se u Hrvatskoj čuva čak 503 obiteljska te 1.948 osobnih arhivskih fondova, od toga i izvjestan broj osobnih fondova književnika.⁴

Najviše takvih fondova ima u HDA, NSK i HAZU, od drugih državnih arhiva u Osijeku, Dubrovniku i Zagrebu, zatim u Znanstvenoj knjižnici u Zadru, nešto manje u centrima, institutima, zavodima i vjerskim zajednicama.

Takva slika rasprostranjenosti poglavito je rezultat odnosa prema toj vrsti gradiva u prošlosti. Ti su fondovi – češće nazivani rukopisi ili zbirke – prvenstveno prikupljeni ne u državnim arhivima već u rukopisnim odjelima knjižnica i muzeja: vrlo je velik njihov broj u NSK i HAZU, osobito književnika, ali i (drugih) umjetnika, znanstvenika ili političara. Arhivi su ih nesustavno i neplanski preuzimali. Glavni interes bio im je usmjeren na politiku prikupljanja gradiva državne uprave, uz pretpostavku da arhivi ponajprije služe osnivaču (državi ili instituciji za čiji su interes osnovani). Prikupljanje privatnoga gradiva

1 Izlaganje je održano na Međunarodnom simpoziju *Muzej(i) književnost u Zagrebu*, 26. i 27. listopada 2006.

2 Zakon o arhivskom gradivu i arhivima, Narodne novine 105/1997, 64/2000.

3 Kada je u pitanju javno arhivsko gradivo – koje nije tema ovoga skupa – služba se svojim nadležnostima proteže na sve segmente državne uprave; ustrojena je jedinstveno i nadležna za sva ministarstva te nema izdvojenih arhivskih služba kao u nekim drugim zemljama (vanjski poslovi, vojska), ili kao što je i u nas bilo do Zakona iz 1997. Arhivska je služba, dakle, centralizirana – kako s obzirom na financiranje, tako i s obzirom na upravni i stručni nadzor. Ipak, Zakon o arhivskom gradivu i arhivima iz 1997. ostavlja mogućnost decentralizacije, jer jedinice lokalne uprave i samouprave mogu osnivati vlastite arhive.

4 Knjiga je u međuvremenu objavljena. Vidi *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*, svezak 1, Zagreb 2006.

kupnjom ili poklonima bilo je manje bitno. Najposlije, sama se arhivska služba pojavljuje i zakonski uređuje nakon što su muzeji i knjižnice već počeli obavljati ulogu skupljača i čuvara takvih cjelina. Mreža se arhiva, naime, koja je prekrila i stavila pod stručni nadzor čitav hrvatski teritorij, uspostavlja tek nakon Drugoga svjetskog rata. Danas zakonodavstvo većine zemalja, pa tako i Hrvatske, predviđa vođenje evidencija o vlasnicima arhivskoga gradiva koje je od interesa za državu. Tako i HDA vodi *Upisnik vlasnika i imatelja privatnoga arhivskoga gradiva u Republici Hrvatskoj*⁵ Zakon pak kaže da se na stvaratelje i imatelje privatnoga gradiva odnose sve odredbe koje se odnose i na one koji proizvode javno gradivo: obavijest arhivu o njegovu posjedovanju, čuvanje gradiva i poduzimanje mjera za njegovu zaštitu, sređivanje gradiva i popisivanje, dopuštenje uvida u njegovo stanje nadležnom arhivu, zabrana njegova uništavanja, iznošenja iz zemlje itd.⁶

Ipak, kada je riječ o potencijalnim predavateljima literarnih ostavština – uopće i o drugim imateljima privatnoga gradiva – učinkovitijim od pozivanja na slovo zakona pokazuju se druge metode: osobni kontakti, razgovori, praćenje oglasa u tisku, kontakti s antikvarijatima i poznatim skupljačima, praćenje skupova kolekcionara, kontakti s matičnim službama knjižnica i muzeja – ponekad čak i praćenje akcija čišćenja i uklanjanja krupnoga otpada (građani ponekad bacaju vrijedne dokumente, spretni ih skupljači pakuju i prodaju arhivima).

Iako dakle Zakon obvezuje imatelje privatnoga gradiva da nadležni arhiv obavijeste da ga posjeduju, praksa najčešće ide obrnutim smjerom – arhiv se trudi prepoznati trajnu vrijednost u gradivu istaknutih pojedinaca, udruga, političkih stranka i drugih, evidentirati ga i stupiti u kontakt s imateljima.

S privatnim imateljima postupa se drukčije i stoga što po *Zakonu i Pravilniku o predaji arhivskoga gradiva arhivima*, za razliku od javnoga gradiva koje se službeno i obvezno predaje nadležnim arhivima u roku koji ne bi smio biti dulji od 30 godina od nastanka dokumentacije, vlasnik privatnoga gradiva može ali i ne mora gradivo pohraniti u arhivu zadržavajući pravo vlasništva (deponirati), darovati ga ili prodati. Doduše, pri prodaji arhivskoga gradiva državni bi arhivi trebali imati pravo prvokupa: vlasnici su ga dužni ponuditi najprije državnom arhivu na području kojega imaju sjedište odnosno prebivalište, potom HDA, a tek onda drugoj pravnoj ili fizičkoj osobi (pod istim uvjetima i uz cijenu koja ne smije biti niža od cijene iz prve ponude). Nije nebitno spomenuti da je pri prodaji arhivu ponuditelj oslobođen od svih vrsta plaćanja poreza na promet.⁷

Zbog pretežite opterećenosti službe javnim arhivskim gradivom, koje odnosi najviše vremena, uzima najviše arhivističke radne snage, pa i arhivskoga fizičkoga prostora, vlasnik ipak najčešće inicijalno pokuca na vrata arhiva i ponudi gradivo na pohranu, dar ili otkup.

U fazi razmatranja ponude vrednuje se stvaratelj i njegov prinos području iz kojega dolazi. Posao se slikovito može usporediti s onim urednika u biografskom leksikonu: ondje se na sličan način vrednuje nečiji opus i značenje te procjenjuje zaslužuje li osoba uopće ući u leksikon, odnosno koliko joj redaka treba posvetiti – tako i arhivisti pripuštaju ostavštine u arhivska spremišta, odlučuju hoće li otvoriti novi fond, ili gradivo zbog fragmentarnosti uvrstiti u zbirni fond Razne osobe.

Arhivističko načelo provenijencije i književne rukopisne ostavštine

Osobni fondovi općenito, tako i osobni fondovi književnika, razmjerno su malen segment u ukupnoj količini arhivskoga gradiva što je arhivi čuvaju – no zanimljiv i vrijedan izvor za različita istraživanja. Za osobne se fondove do danas rabilo više pojmova: zbirka, privatna zbirka, osobna zbirka, privatni spisi, rukopisi, ostavština, privatni arhiv, osobni arhiv itd. Iz sviju je njih vidljiva težnja da se naglasi privatno porijeklo gradiva, ali i nerazlikovanje osobnoga fonda i zbirke. Pri razradbi arhivske terminologije potkraj 1950-ih se u Arhivu Hrvatske odlučilo gradivo jedne osobe definirati kao rukopisnu ostavštinu; arhivskim se fondom tada smatrala cjelina nastala djelatnošću jedne administracije, a rukopisnom ostavštinom cjelina nastala djelovanjem određene osobe (pojam arhiv ograničen je u to doba na pojmovni sadržaj arhiva kao ustanove).⁸

Najposlije, u teoriji je i praksi prevladao termin *osobni arhivski fond*, koji je u uskoj vezi s temeljnim arhivističkim načelom provenijencije. Naime, u arhivskoj se struci arhivski fond definira kao cjelina gradiva nastala radom jednoga stvaratelja: osobni arhivski fond Vesne Parun, primjerice, na isti način kao i arhivski fond Državnoga ureda za statistiku ili Ministarstva pravosuđa. Arhivska zbirka pak, cjelina je zapisa različitoga podrijetla (provenijencije), prikupljenih prema volji i smjernicama skupljača odnosno sastavljača (prema vrsti gradiva – zbirka rukopisa; prema podlozi/nosaču – zbirka pergamena; prema temama ili skupljaču – primjerice Hemeroteka Bogdana Radice o političkim prilikama u socijalističkoj Jugoslaviji). To je osnovno razlikovno polazište između arhivskoga fonda i zbirke, utemeljeno na arhivističkom načelu provenijencije.

U prvotnoj, užoj i jednostavnijoj interpretaciji načela provenijencije gradivo nastalo radom jednoga stvaratelja treba biti organizirano i čuvati se u jednoj cjelini koja se naziva arhivski fond. Ono se ne smije miješati s gradivom drugoga podrijetla; u praksi često pomiješano gradivo različitih stvaratelja uvijek valja razdvojiti na pojedinačne fondove, po stvarateljima (u široj interpretaciji načelo se provenijencije odnosi i na pojedine cjeline unutar arhivskoga fonda; misli se na gradivo nastalo obavljanjem jedne djelatnosti stvaratelja).

Vremenske odrednice stvaratelja osobnoga fonda bile bi (analogno nadnevku osnutka i ukinuća pravne

⁵ Vidi članak 16 Pravilnika o evidencijama u arhivima, Narodne novine 90/2002.

⁶ Vidi članke 32-35 Zakona o arhivskome gradivu i arhivima.

⁷ O prometu privatnim arhivskim gradivom vidi Zakon o arhivskome gradivu i arhivima, članak 36-38.

⁸ O osobnim se arhivskim fondovima u Hrvatskoj nije puno pisalo; jedan od istaknutijih radova korišten u ovome izlaganju je onaj M. Štambuk-Škalić, Vrednovanje arhivskoga gradiva u osobnim arhivskim fondovima, Arhivski vjesnik 38(1995), str. 81-91.

osobe) nadnevak rođenja i smrti osobe radom koje je fond nastao. Često se u osobnim fondovima zatekne i gradivo nastalo ranije ili kasnije od graničnih godina: npr. stariji spisi koje je stvaratelj prikupio, novinski tekstovi o stvaratelju i sl. Treba lučiti različite umjetne tvorevine prikupljene nakon smrti osobe na jednom mjestu (npr. u memorijalnim muzejima), odnosno raznorodne materijale vezane uz tu osobu (njezine radove, nasljedstvo) a prikupljene nakon smrti i najčešće pridružene osobnom fondu. Neopravdano se osobnim fondom znaju nazivati i zbirke preuzete u arhiv pod nazivom osobe od koje je gradivo preuzeto, a zapravo se ne odnose neposredno na tu osobu (novinski isječci, fotografije, crteži i sl.). Na kraju, često će se u takvim fondovima zateći i nešto što nije nastalo radom stvaratelja, no može iznimno dobro dopunjavati sliku o intelektualnim sklonostima i kulturnom obzoru osobe o kojoj je riječ (kodeksi, fotografije, grafike i sl.). U obiteljskom se fondu Ottenfels u HDA primjerice čuva Šah-nama perzijskoga pjesnika iz X/XI. st. Firdusija, koji u Knjizi šahova pjeva o povijesti Irana od mitskih početaka do arapskih osvajanja (primjerak iz XVI. st.). a u fondu Fanfogna Garagnin pak porculan iz XVI. st.

Struktura osobnih fondova / arhiva književnika

Arhivsko gradivo u takvim fondovima često dolazi u arhiv potpuno izmiješano ili su samo pojedine skupine u izvorno sređenom stanju, obično je necjelovito i podijeljeno u više ustanova.

Novo izdanje *Pregleda arhivskih fondova i zbirki* potvrđuje da se u po dvjema ustanovama čuvaju ostavštine Slavka Kolara, Ante Kovačića, Ivana Kozarca, Ksavera Šandora Gjalškoga, S. S. Kranjčevića, Ivana Mažuranića, Iva Vojnovića. U trima se ustanovama čuva Dragutin Domjanić, a Ivan Kukuljević Sakcinski u NSK, u Središnjem arhivu HAZU, u Odsjeku za povijest hrvatske književnosti Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, u Upravi za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture u Zagrebu te u Gradskom muzeju u Varaždinu.

Spisi su najčešće pri preuzimanju u arhiv pomiješani, bez popisa ili sa vrlo šturim popisom. Ako pak postoji jasno uspostavljen red ili popis, arhivist pokušava utvrditi tko ga je sastavio, stvaratelj ili netko drugi, te po kojem načelu. Procjenjuje treba li ga sačuvati ili uspostaviti novi raspored. Riječ je o još jednom arhivističkom načelu (prvobitni red), no ne pridržava ga se nužno po svaku cijenu. Naime, gradivo prilikom nastajanja dobiva neki izvorni red. U njemu bi se trebalo najbolje zrcaliti poslovanje ustanove ili stvaralaštvo pojedinca, veze među dokumentima i njihovo grupiranje. Dakako, pod pretpostavkom da je stvaratelj uistinu gradivo prikladno organizirao i ako je takva organizacija barem donekle sačuvana. Pri tom treba voditi računa odgovara li zatečeno stanje prvotnomu redu. Nerijetko prvotni red nije najbolja opcija za plan arhivističkoga sređivanja.

Držeći uvijek pri ruci dobru i pouzdanu biografiju i bibliografiju radova osobe čiji ostavštinu sređuje – kada takvo što postoji – arhivist treba voditi računa da u planu sređivanja svaka aktivnost kojom se osoba bavila (svaki objavljeni i neobjavljeni rukopis), svaki njezin položaj u društvu bude vidljivo istaknut.

Često se u takvim fondovima pronade i gradivo izvorno nastalo radom državnih organa ili javnih institucija u kojima je osoba bila zaposlena ili je obavljala neku funkciju. Ako je takav fond već u arhivu, dokument se priključuje njemu, ako nije, dodaje se fondu koji se sređuje. Ako je dio gradiva istoga stvaratelja u drugoj instituciji ili državi – nastoji se to gradivo popisati, snimiti ili eventualno spojiti.

Ne postoji a priori utvrđena shema za sređivanje svih osobnih fondova; svaki pojedini slučaj diktira raspored. Višerazinski opis (serija, podserija, podpodserija, predmet, pojedinačni dokument) razumijeva razradbu na cjeline koje prate život osobe i njezine djelatnosti, a prati ga signiranje, najčešće decimalnom klasifikacijom, dodavanjem novih znamenki pri uvođenju svake nove niže razine. Ako je osoba sudjelovala u zbivanjima koja su bila brojna i višeslojna, i struktura će biti razrađenija i bogatija. Intenzivno opisivanje sviju razina, međutim, kolikogod izgledalo logično i dosljedno, može smanjiti preglednost strukture i korisniku ju prikriti. Koju razinu odabrat će kao osnovnu opisnu razinu ovisi o strukturi fonda te koliko je ta razina podesna za kvalitetan i informativan opis i indeksiranje.

Najčešće zastupljene cjeline u osobnim fondovima jesu: osobni dokumenti; profesionalna djelatnost (rukopisi, poezija ili proza, objavljeni i neobjavljeni radovi); razna druga djelatnost; korespondencija; fotografije; audio i video zapisi, digitalni zapisi itd.

U cjelini osobnih dokumenata najčešće se nalaze izvodi iz matičnih knjiga rođenih i umrlih, svjedodžbe, indeksi, diplome, potvrde o školovanju, osobne iskaznice, putovnice, radne knjižice, dokumenti o imenovanjima ili razrješenjima s dužnosti, rješenja o mirovini, oporuke, potvrde o članstvu u organizacijama ili društvima. Svi su oni bitni za uspostavljanje pouzdane i cjelovite biografije, najčešće se smještaju na početak (ne isključivo) i na neki su način uvod u priču o osobi ostavštinu koje se sređuje.

Najvažnija skupina spisa papiri su nastali djelatnošću stvaratelja (rukopisi, koncepti, objavljena djela), a gotovo u pravilu i razni pomoćni materijali (ispisi iz gradiva, kopije dokumenata, novinski isječci, rukopisi drugih autora); materijali prikupljeni iz udaljenih, nedostupnih ili uništenih arhiva mogu također biti prvorazredan izvor.

Kod korespondencije u pravilu se ne odvaja poslovna od privatne, jer je često teško sigurno povući granicu (isprepleće se privatno i poslovno), pri sređivanju se iščitava sadržaj svakoga pisma i štošta ovisi o subjektivnoj prosudbi onoga tko fond sređuje. Postoje različiti

pristupi, no najbolje je koncepte odnosno kopije odaslatih pisama pridružiti onima koja su primljena od iste osobe (ne razdvajati aktivnu od pasivne korespondencije). Najčešće ju se slaže abecednim redom prezimena korespondenata, jer se tako najlakše njome služi (iznimno kronološki jer daje dobar uvid u određeno razdoblje, ali uz dobro imensko kazalo).⁹ Dakako, prilozi se ne odvajaju od samih pisama, jer bi se time razbilo cjelinu.

Dnevni također mogu biti vrlo vrijedan izvor (pa i razni adresari i imenici, kalendari sa zabilješkama), često u obliku memoara odnosno sjećanja.

Što se tiče redoslijeda serija, nema pravila. Najčešće idu personalije, pa djelatnost pa korespondencija, no ne nužno. Ako je stvaratelj ostvario visok stupanj središtenosti, nastoji se ne dirati njegov poredak, jer i on sam može puno govoriti o osobi.

Sređivanje takvih fondova u svakom slučaju zahtjeva više vlastite inicijative i više znanja negoli sređivanje upravnih fondova s već postojećim klasifikacijskim sustavima, a s druge strane pruža više slobode i mogućnost kreativnosti.

Višerazinski opis osobnih fondova / književnih ostavština te normirani opis stvaratelja

Pojedinačne komade / spine što ih kolege u muzejima inventariziraju, a u knjižnicama katalogiziraju, arhivisti opisuju: od cjeline fonda do pojedinačnog komada, kroz obavijesno pomagalo (najčešće analitički ili pak sumarni inventar), višerazinski i sukladno međunarodno usvojenim arhivističkim normama. Osnovna zadaća inventara jest da bude ogledalo osobe i njezina života i djela. Takav se proizvod arhivističkoga sređivanja zove primjerice Analitički inventar osobnoga fonda Zvonimira Komarice i u sebi sjedinjuje sve kataloške ili inventarne jedinice sjedinjene u višerazinskom hijerarhijskom prikazu razine fonda i nižih arhivskih jedinica / razina, do pojedinačnih komada.

Opća međunarodna norma za opis arhivskoga gradiva (ISAD(G)) prva je međunarodno prihvaćena norma u arhivskoj struci za arhivistički opis, odobrena od Međunarodnog arhivskog vijeća 1993.¹⁰ Norma donosi 26 elemenata opisa raspoređenih u 6 obavijesnih skupina: identifikacija, kontekst, sadržaj, dostupnost i uvjeti korištenja, dopunski izvori, područje napomena i kontrole opisa. Norma obvezuje na pet podataka (identifikacijska oznaka, naziv, vrijeme nastanka, razina opisa, količina), iako se može koristiti i više od toga, u opisu bilo koje razine.

Postoji i poseban standard razvijen za izradbu arhivističkih normiranih zapisa koji opisuju stvaratelje, odnosno pravne i fizičke osobe te obitelji. Riječ je o Međunarodnoj normi arhivističkoga normiranoga zapisa za pravne i fizičke osobe te obitelji – ISAAR(CPF) – koja kroz nekoliko obavijesnih područja potanko opisuje

stvaratelja: od naziva i mjesta i vremena djelovanja, nadležnosti i funkcija koje obnaša, njegova administrativnoga ustroja dalje.¹¹

Opis stvaratelja pripada osnovnim arhivističkim poslovima. Oba dokumenta – ISAD(G) i ISAAR(CPF) – na neki su način suputnici i arhivistima su istodobno u rukama. Izradba kontekstualne obavijesti (ISAAR) vitalna je sastavnica arhivističkoga opisa, jer se na taj način povezuje opis stvaratelja gradiva i obavijest o kontekstu s opisom gradiva istoga stvaratelja koje se čuva u više arhiva i s opisima drugih ustanova poput knjižnica i muzeja, vjerskih ustanova ili bilo kojega drugog imatelja koji čuva gradivo istoga stvaratelja. Te ustanove mogu lakše dijeliti ili pak povezivati obavijesti o kontekstu ako su priređene u normiranom obliku. Takva je normizacija osobito korisna kad postoji mogućnost da će dijeljenje i povezivanje takvih obavijesti prijeći državne granice. Dakle, ISAAR treba pružiti podršku razmjeni normiranih arhivističkih zapisa, a namijenjen je za uporabu zajedno s postojećim nacionalnim normama, ili pak kao temelj za njihovu izradbu.

Zaključak

Fenomen o kojem je u izlaganju tek usput bilo riječi (javno manjim dijelom, a privatno gradivo uglavnom i u arhivima, i u knjižnicama i u muzejima te drugim ustanovama), zahtijeva poseban pristup (i neko drugo izlaganje). Stoga samo naznaka problema, i prijedlog za njegovo eventualno rješenje. Pri tome se ne misli na situacije preklapanja u definicijama arhivskoga, knjižnoga i muzejskoga gradiva (primjerice, grafike, plakati, karte). Tu problema i nema, jer se takve zbirke legitimno čuvaju i u arhivima i u knjižnicama i u muzejima. Problema ne bi trebalo biti ni kada je u pitanju otkup privatnoga gradiva, ako se poštuje pravo prvokupa prema *Zakonu o arhivskome gradivu i arhivima* (pitanje je poštuje li se!); u slučaju darovanja ili pohrane i tako se poštuje želja darovatelja odnosno pohranitelja kojoj će ustanovi gradivo pokloniti, odnosno gdje želi da se ono čuva.

Predmet rasprave i dogovora (možda i preporuke nadležnoga ministarstva) svakako bi trebale biti situacije kada se u više arhiva ili u knjižnicama i muzejima čuvaju dijelovi fondova javnoga arhivskoga gradiva, a trebali bi se sjediniti u arhivskoj ustanovi nadležnoj za to gradivo. Što se tiče privatnoga gradiva (književnih ostavština), preporuka bi se mogla temeljiti na prijedlogu da primjerice Nacionalna i sveučilišna knjižnica bude mjesto domaćega "literarnoga arhiva" – naime, da prikuplja i čuva cjelovite osobne fondove književnika – a državni arhivi osobne fondove političara ili drugih javnih djelatnika. Arhivi, knjižnice i muzeji mogli bi i akvizicijsku politiku voditi sukladno takvom dogovoru, a nadležno Ministarstvo podupiralo bi takvu politiku prinova selektivnim odobravanjem odgovarajućih financijskih sredstava za otkup arhivskoga odnosno neknjižnoga gradiva.

⁹ Vidi Rukopisna ostavština Vjekoslava Spinčića. Inventar, Zagreb 1993.

¹⁰ Hrvatski je prijevod te norme objavljen 1997, a obogaćen je primjerima iz domaće arhivističke prakse.

¹¹ I prvo (1999) i drugo izdanje (2006) te norme objavljeno je u hrvatskom prijevodu.

Bilo bi dobro promišljati i o tom da i arhivi i knjižnice i muzeji u obradbi arhivskoga i neknjižnoga gradiva primjenjuju jedinstvenu metodologiju stručne obradbe i opisa arhivskoga gradiva sukladno međunarodnim normama ISAD (G) i ISAAR (CPF), kao i neknjižnoga gradiva (rukopisa, grafika, fotografija, karata, nacрта, plakata i dr.) sukladno drugim međunarodnim normama poput Međunarodnoga standardnoga bibliografskoga opisa neknjižne građe ISBD (NBM), Međunarodnoga standarda za opis kartografskog gradiva ISBD (CM) i dr.

Najposlije, kada bi knjižnice i muzeji osigurali stručno osposobljene djelatnike za čuvanje i obradbu arhivskoga gradiva – kao što u svakoj specijalnoj knjižnici pod krovom neke neknjižnične ustanove isključivo knjižničar obrađuje knjižni fond prema pravilima i standardima knjižničarske struke – stvari bi bez sumnje ukupno funkcionirale bolje.

Primljeno: 7. prosinca 2007.

THE ARCHIVAL EVALUATION AND TREATMENT OF THE PERSONAL ARCHIVAL FONDS OF WRITERS

This paper deals with the theme of specialised archives of individuals within the entire archival heritage - especially of authors, but also of architects, painters, musicians and others, whose works of art, books and so on can also be found elsewhere. The systematic care of this body of archival material is the way to a total archive, which does not care only for public, but also for private archive material (of individuals, families, civil society associations, as well as many other creators of material). With a focus on literary archives, we compare the treatment of these entities in museums (the system of drawing up inventories and the treatment of individual "objects"), in libraries (cataloguing or, in most cases, focus on an individual manuscript) and in archives. At the same time we explain the system of a multi-level description of archives holdings as a closed entity of records created through the work of one creative person (the principle of provenance), and the standardised description of the author, not only for legal entities but also for families and individuals, all on the basis of international standards: for a multi-level description of material - ISAD(G) - and for the description of the author - ISAAR(CPF). The paper closes with stress placed on the need for a single unique approach to the treatment of literary archives namely for manuscript bequests and the respect required for the treatment of personal archive holdings and the need for creating a joint information system for literary archives - regardless of where parts of the archives are kept. I also stress the need for the systematic (even purely virtual) updating of material.